

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

Ганна Котіна,
аспірант кафедри
фінансів ДВНЗ
«Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Стаття присвячена дослідженню категорії «прогнозування податкових надходжень» у державі». В роботі аналізуються різні точки зору з питань розбіжностей в термінології прогнозування, систематизуються і групуються підходи до даної дефініції; визначаються проблеми та вдосконалюються теоретичні підходи щодо прогнозування податкових надходжень у цілому та зокрема.

Необхідною умовою розвитку є можливість передбачення майбутнього, від ефективності якого залежать реальність та обґрунтованість планових показників. На сьогодні процес прогнозування в Україні потребує вдосконалення, оскільки методологія та методи, які при цьому використовуються, не в повній мірі відповідають реальним процесам, що відбуваються в економіці та застосовуються у загальносвітовій практиці. За умов сучасного науково-технічного прогресу, динамічної модернізації економічної системи прогнозування стає одним з вирішальних чинників формування стратегії і тактики розвитку національної економіки. Важливим для стабільного соціально-економічного розвитку країни є ефективна фіскальна система, в тому числі і в частині податкового управління, яке безпосередньо пов'язане з прогнозуванням бюджетних надходжень та розподілом бюджетних призначень за різними видами податків у розрізі регіонів з урахуванням галузевих особливостей [14]. Визначення обсягу бездефіцитного бюджету, який реально може бути виконаний, потребує того, щоб оцінка прогнозного значення доходів була максимально обґрунтованою та якомога точнішою. Без передпланової прогнозної стадії неможливо скласти науково обґрунтованого перспективного і середньострокового планів науково-технічного та соціально-економічного розвитку країни.

Існування будь-якої системи значною мірою визначається точністю і досконалістю прогнозів її майбутньої діяльності. На сьогоднішній день прогнозування податкових надходжень є

чи не найважливішим завданням, що стоїть як перед науковцями, що працюють над розробленням цієї методології, так і перед органами, котрі повинні її здійснювати (Мінфін, ДПА та її структурні підрозділи).

Проблемі прогнозування податкових надходжень присвячено багато фахових праць вітчизняних науковців та економістів, багато питань обговорюються і в світовому масштабі, що свідчить про актуальність та спірний характер, неповне висвітлення даного питання. На нашу думку, почати необхідно з визначення змісту поняття прогнозування податкових надходжень, його функцій, принципів існування.

Отже, перш ніж перейти до визначення безпосередньо податкового прогнозування, розглянемо сутність прогнозування взагалі. Оцінюючи свій досвід роботи міністром фінансів, Денис Хілі писав: «Подібно до довгострокових прогнозів погоди, вони краще, ніж нічого... Однак їх джерела знаходяться в екстраполяції від частково відомого минулого через невідоме сьогодні в Непізнане майбутнє у відповідності з теоріями причинно-наслідкових зв'язків між деякими економічними змінними, які гаряче дискутуються економістами-теоретиками і які на ділі можуть змінюватися від країни до країни і від десятиріччя до десятиріччя» [32]. Зазначимо, що прогнози не є повноцінною заміною судження, але судження має тенденцію до більшої гостроти і меншої суб'єктивності, коли вони ґрунтуються на емпіричних спостереженнях. Загальні підходи до прогнозування, в тому числі бюджетних доходів, були розкриті в роботах

Д. Кінга, Д. Ханк, Д. Уічерна, А. Райтса, К. Карлберга С.А. Айвазяна, В.С. Мхітарян, А.Б. Паскачева, Ф.К. Садігова, В.І. Мішина, Р.А. Саакяна, вітчизняних авторів В.М. Геєця, Т.І. Єфименко, В.Ф. Беседіна, А.В. Скрипника, Е.В. Кочур, В.М. Косарева, Н.І. Костіна, А.А. Алексеева, О.Д. Василик, Л.М. Бабич та інших авторів.

Проаналізувавши літературу, можна виділити кілька підходів до визначення прогнозування. Враховуючи, що прогнозування податкових надходжень є одним із видів економічного прогнозування, визначимо сутність поняття «прогнозування». Більшість дефініцій «прогнозування», наведених у фаховій літературі, можна звести до такого: це науково обґрунтоване, імовірнісне судження про можливий стан об'єкта у майбутньому, про альтернативні шляхи та терміни його здійснення (Глівенко С.В., Соколов М.О., Теліженко О.М. та інші [5, с. 39; 4, с. 335; 18, с. 73; 19, с. 5; 8, с. 304-315; 1, с. 42; 12, с. 45; 3, с. 12; 7, с. 8; 6, с. 456; 22, с. 147]). Дане визначення лягло в основу дефініції поняття «державне прогнозування», а саме: це науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку [4, с. 65]. Існує і інша дефініція цього поняття, що також має право на існування: це процес формування прогнозів на підставі аналізу тенденцій і закономірностей розвитку об'єкта [6, с. 91; 19, с. 5]. Тобто, з одного боку, прогнозування можна розглядати як наукове виявлення ймовірних шляхів і результатів розвитку, що характеризує явища, процеси на майбутнє та базується на системі фактів, доказів та причинно-наслідкових зв'язків, раціональних очікувань, які передбачають застосування принципу максимізуючої поведінки на підставі отримання та опрацювання інформації з метою формування ефективного напрямку майбутнього розвитку. З іншого боку, прогнозування – це процес формування прогнозів на підставі аналізу тенденцій і закономірностей розвитку об'єкта. Деякі ав-

тори визначають прогнозування як специфічний вид науково-прикладного аналізу, який спрямований на майбутнє і який враховує невизначеність, пов'язану з цим майбутнім [24, с. 5]. У перекладі з грецької прогнозування означає знання наперед (грецьк. *pro* – наперед, *gnosis* – знання). Взагалі, прогноз (англ. *forecast*) означає науково аргументоване передбачення, яке дає випереджаючу інформацію про розвиток природних і суспільних явищ, процесів у майбутньому. Під прогнозом також розуміється науково обґрунтоване міркування про можливий стан об'єкта у майбутньому, про альтернативні шляхи і терміни його існування. Прогнозування (грец. *prognosis* – знання наперед) – вид пізнавальної діяльності людини, який направлений на формування прогнозів розвитку об'єкта на основі аналізу тенденцій його розвитку [8, с. 304-315]. На думку Рєви Т.М., Тимченко О.М. та деяких інших науковців, фактично в прогнозуванні точність менш важлива, ніж процес. Процес сам по собі може підняти ефективність планової діяльності. Оскільки прогнози надходжень ґрунтуються на багатьох змінних і невизначених величинах, то вони завжди будуть деякою мірою неточними. Чим більше учасників залучається до процесу складання прогнозів і чим відкритіше є цей процес, тим більшою є вірогідність отримання кращих результатів [11, с. 55]. Прогнозування являє собою початковий науково-аналітичний вид планування. Головна мета прогнозування – науково довести думку про можливий напрямок розвитку тієї чи іншої події, її вплив на сучасний стан, передбачити майбутню ситуацію. Об'єктом прогнозування може бути будь-яка виробнича, економічна, політична та інші ситуації. У процесі аналізу об'єкта прогнозування виникають питання, які тісно переплітаються з проблемами синтезу прогнозної моделі. У теорії системного аналізу використовують два підходи до аналізу і синтезу подібних структур, що можуть бути застосовані й до аналізу об'єктів прогнозування.

Перший підхід називають об'єктним. Він припускає виділення окремих підсистем шляхом поелементного розподілу об'єктів на менш дрібні, кожен із яких може потім розглядати-

ся як об'єкт прогнозування відповідного рівня ієрархії. При такій структуризації кожна підсистема розглядається як сукупність властивостей і взаємозв'язків відповідного об'єкта. Об'єктний підхід рекомендується в тому разі, коли об'єкт має складну структуру за відносно невеликій складності наявних підсистем.

Другий підхід до аналізу і синтезу структур називають функціональним. Він відрізняється від об'єктного тим, що за основу структурного поділу об'єкта береться функціональна ознака. Цей підхід рекомендується у разі, коли число первинних об'єктів, які становлять об'єкт прогнозування, є невеликим, але самі вони є досить складними за своїми характеристиками і взаємозв'язками. Доцільно виділити групи подібних функцій і простежувати їх реалізацію незалежно від належності до тих чи інших первинних об'єктів.

В окремих випадках можна використовувати змішаний об'єктно-функціональний підхід, який у різних пропорціях поєднує переваги кожного з цих двох видів.

У більшості країн бюджет все ще складається на рік. Проте набуває сили тенденція науково і кількісно обґрунтованого передбачення перспектив економічного розвитку, наслідків поточної фінансової політики на майбутнє. Наприклад, у ФРН закон про бюджетні принципи на всіх рівнях державного управління передбачає обов'язкове фінансове планування на п'ять років наперед. Для виконання цього завдання, координації й узгодження фінансового та бюджетного планування федерації, земель та общин, установлення загальних цілей і пріоритетів бюджетної політики ще в 1968 р. була створена Рада з фінансового планування. У науковому плані практика багаторічних бюджетів поставила питання про розмежування понять планування і прогнозування. Нагадаємо, що під планом, наприклад, в англійських країнах, розуміють обов'язкове визначення «розподілу ресурсів і обсягів виробництва зверху донизу ієрархічною адміністративною структурою», а під прогнозуванням – «систематичний метод отримання оцінок майбутніх значень економічних показників, що звичайно заснований на аналізі спостере-

жень за їхньою минулою поведінкою». Отже, планування передбачає організаційно централізовану систему визначення показників, а прогнозування має характер передбачення, одержаного науково-аналітичними методами. Не маючи директивного статусу, прогнозування виконує індикативну роль, має значення орієнтовної установки.

Податкове прогнозування можна також розглядати у такому вигляді. Так Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Бочарніков В.П., Захаров К.В., Лаба М.С., визначаючи сутність поняття «державне податкове планування» вважають, що воно є сукупністю практичних дій органів влади і управління при виробленні загальної структури дохідних статей бюджету на майбутній період [20, с.119]. Але загальна структура дохідних статей бюджету не може бути визначена лише на основі податкових платежів, відірвано від неподаткових, особливо враховуючи той факт, що передбачені ЗУ «Про систему оподаткування» деякі загальнодержавні обов'язкові платежі, такі як державне мито, збори за геологорозвідувальні роботи та інші, згідно з діючою бюджетною класифікацією [15], зараховуються до неподаткових надходжень бюджету. Наявність же значного розміру неподаткових платежів в бюджеті України, які досить важко піддаються плануванню та прогнозуванню, пояснюється недостатністю самих податкових платежів та недосконалістю механізму управління ними. До того ж планувати бюджетні надходження відірвано від видатків та можливостей суб'єктів господарювання забезпечити виконання планових розрахунків не можна. Саме тому у процесі прогнозування має взаємоузгоджуватись досить складний механізм діалектичного взаємозв'язку та взаємозалежності дохідної і видаткової політик уряду – з однієї сторони, та можливостей і бажань суб'єктів господарювання і безпосередніх платників допомагати державі у виконанні цих політик – з другої.

Особливу увагу слід приділити визначенню об'єкта прогнозування в зв'язку з виникаючими ускладненнями. Адже визначення об'єкта прогнозування, умови його існування і розвитку – це головна і першочергова умова для розроблення прогнозу. До об'єкта про-

гнозування належать процеси, явища і події, на які спрямована пізнавальна і практична діяльність людини. У нашому випадку – це податки, а саме: методи і способи їх формування, надходження до бюджету і т.д. З точки зору Огона Ц.Г. – це підсистема планування бюджету і важлива складова бюджетного планування, в процесі якого здійснюється передбачення щодо формування доходів бюджету [17, с.253]. Проте дана дефініція лише визначає місце планування доходів бюджету у більш широкому процесі бюджетного планування, а не його сутність. Під час планування йдеться не лише про передбачення, а і про процес визначення конкретних сум доходів бюджету (податкових і неподаткових платежів), що мають бути отримані до бюджетів різного рівня у плановому році.

У навчальній та науковій літературі недостатньо уваги приділяється теоретичним і практичним аспектам прогнозування податкових надходжень. Так, викладаючи сутність досліджуваного явища, Ісаншина Г.Ю. наводить лише визначення цього поняття, не розкриваючи механізм його здійснення, відводячи роль податкового планування як аналізу надходження податків, тенденцій і факторів зростання бази оподаткування і на цій підставі визначення обсягів податкових надходжень до бюджету [9, с.7]. Більш точно визначення надають Рева Т.М., Скворцов Н.Н., Бабич Л.М., Барсук Р.П., Білостоцька В.О. та ін.: «Планування податків – це вид діяльності, тісно пов'язаний з бюджетним менеджментом, який передбачає визначення сум податків та обов'язкових платежів, які мають бути сплачені до бюджетів різного рівня. Воно служить двом цілям: розраховує майбутній вплив поточних рішень, програм і політики (аналіз впливу) та визначає можливості збалансування доходів та видатків (аналіз дефіциту)» [21, с. 16-23; 23, с. 125]. Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. і Заяц Н.Е. зазначають, що податкове прогнозування і планування – це особливі елементи системи вироблення та прийняття рішень у сфері життєдіяльності держави у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту, основним завданням якого є необхідність економічно обґрунтовано забезпечити якісні та

кількісні параметри бюджетних завдань і перспективних програм соціально економічного розвитку країни, виходячи із розробленої і прийнятої у законодавчому порядку соціально-економічної доктрини. Виконується дане завдання як у розрахунку на один фінансовий рік (поточне податкове планування), так і на більш тривалу перспективу (податкове прогнозування) [11, с. 59,57, 100-104].

Системі управління податковими органами притаманні такі функції: планування, облік, контроль, аналіз і регулювання [14, с.43-52]. Кожна з функцій використовує свої форми, способи і прийоми досягнення поставлених перед нею завдань, тобто свій інструментарій. Прогнозування – це перша стадія планування і програмування, що науково аргументує ймовірні тенденції та напрями розвитку на короткострокову і середньострокову перспективу. Воно ґрунтується на глибоких і всебічних знаннях законів і закономірностей розвитку територіального соціально-економічного комплексу регіону. Прогнозування як засіб пізнання покликане визначити науково обґрунтовану траєкторію розвитку об'єкта дослідження [25, с.421-431]. Прогнозування доходів бюджету, яке можна розглядати як підскладову або один з етапів управління доходами бюджету, що пов'язаний з процесом планування та суттєво впливає на нього. Проте важливо розуміти, що прогнозування існує самостійно, оскільки існують економічні процеси, які не завжди піддаються плануванню, але є об'єктами прогнозування (у сфері доходів бюджету це, наприклад, деякі неподаткові платежі, податкова заборгованість, рівень ухилення тощо, які або досить важко піддаються плануванню, або їх планувати недоцільно як негативні явища). Прогнозування як функція менеджменту є основою для побудови планів, спонукає керівництво думати про майбутнє і готуватися до нього, дозволяє виявити сфери діяльності, на яких у майбутньому необхідно буде сконцентрувати увагу, аби запобігти небажаній ситуації. Головна розбіжність між прогнозом та планом полягає в тому, що план має директивний, а прогноз – імовірнісний характер. Класичний набір функцій з теорії менеджменту перед-

бачає прогнозування, постановку цілей з формулюванням стратегії їх досягнення, планування, прийняття рішень, контроль, аналіз та оцінку результатів. Таким чином, в абстрактній моделі прогнозування передувє плануванню. Однак у реальності всі функції тісно переплетені і здійснюються одночасно. Тому прогнозування та планування податкових надходжень правомірно розглядають як єдиний адаптивний процес, у рамках якого відбувається регулярне коректування рішень, оформлених у якості показників, перегляд заходів щодо їх досягнення на основі безперервного контролю та моніторингу змін.

Таким чином, прогнозування податкових надходжень являє собою складну систему наукових досліджень, висновки з яких плавно переходять з одного в друге, це особливі елементи системи вироблення та прийняття рішень у сфері життєдіяльності держави у процесі перерозподілу валового внутрішнього продукту, основним завданням якого є необхідність економічно обґрунтовано забезпечити якісні та кількісні параметри бюджетних завдань і перспективних програм соціально економічного розвитку країни, виходячи із розробленої і прийнятої у законодавчому порядку соціально-економічної доктрини. Виконується дане завдання як у розрахунку на один фінансовий рік (поточне податкове планування), так і на більш тривалу перспективу (податкове прогнозування). Для успішного функціонування цієї системи необхідно визначити функції прогнозування, дотримуватись деяких принципів і використовувати визначені методи.

Відмітимо, що податкове планування являє собою управлінську діяльність держави в податковій сфері, спрямовану на встановлення порядку формування і розмірів доходів державного бюджету за рахунок податкових надходжень. Таким чином, метою планування податкових надходжень є визначення достовірної інформації щодо майбутніх розмірів доходів бюджету за рахунок структури податкових надходжень.

В податковій роботі прогнозування як відокремлений елемент почало застосовуватися в останні роки. А тому більша частина розрахункового апарату

самого процесу прогнозування знаходиться в неопрацьованому, тобто початковому стані. Максимальний горизонт прогнозування в Україні становить сьогодні лише один рік. А враховуючи постійні внесення змін до головного державного плану, бюджету протягом року, цей горизонт скорочується до півроку, що абсолютно не відповідає вимогам навіть короткострокового прогнозування та негативно впливає на дохідну і видаткову політику уряду. Отже, сьогодні в Україні на практиці можуть бути реалізовані лише два види прогнозів – оперативний та короткостроковий, що ніяк не відповідає змісту поняття «прогноз». Разом з тим варто зазначити, що в Російській Федерації вже прийняли бюджет на три роки, і хоча ще важко оцінити наслідки такого середньострокового бюджету для економіки, але це все ж таки свідчить про запровадження реального середньострокового планування, про яке в Україні годі й мріяти.

Крім Державної податкової адміністрації України, питаннями прогнозування і планування податкових надходжень до дохідної частини бюджету займається Міністерство фінансів України, зокрема Департамент по бюджету, Департамент податкової політики та макроекономічного прогнозування, а також його органи на місцях. Якщо аналізувати нормативну базу прогнозування податкових надходжень, можна зазначити, що лише в Законі України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.00 №1602-III визначено, що державне прогнозування економічного і соціального розвитку являє собою науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і термінів досягнення параметрів економічного та соціального розвитку, яке є базою для проведення розрахунків прогнозних показників податкових надходжень Зведеного та Державного бюджетів України на відповідний рік. Прогноз на основі макропоказників зафіксований в постанові Кабінету Міністрів України, де зазначений прогноз макро-

показників економічного і соціального розвитку України за «консервативним» сценарієм. Ці макропоказники є основою для подальшого розрахунку податкових надходжень згідно з існуючою схемою. З виконаними розрахунками податкових доходів можна ознайомитись також і опрацювавши оцінку доходів бюджету з Пояснювальної записки до Державного бюджету на відповідний рік. Під час прогнозування податкових надходжень працівники органів ДПС використовують нормативну базу адміністрування податків та зборів в Україні.

Дослідження показало наявність єдиної науково обґрунтованої методики прогнозування до бюджету надходжень від ПДВ, затвердженої спільним Наказом Міністерства фінансів України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції, Державної податкової адміністрації України, Державної митної служби України «Про затвердження методики прогнозування податку на додану вартість» від 31 серпня 2004 року, яка містить ряд недоліків, проте є першою і вселяє надію адекватного прогнозування надходжень від даного податку до бюджету. Стосовно решти податків, зборів і платежів вона відсутня. Наявні лише окремі внутрішньовідомчі рекомендації підрозділам Державної податкової служби з прогнозування податків, зборів та інших обов'язкових платежів. У податковому кодексі ж Російської Федерації чітко зазначено, що вихідною складовою податкового планування є визначення податкової бази, що являє собою вартісну, фізичну чи іншу характеристику об'єкта оподаткування і визначається для кожного виду податку. При цьому податкове планування повинно ґрунтуватися на результатах аналізу виконання поточних податкових зобов'язань, а також моніторингу і прогнозу макроекономічної ситуації в регіонах [16].

Завдання прогнозування полягає в тому, щоб з окремих явищ та чинників, що, як кажуть, перебувають на поверхні, скласти картину їхньої внутрішньої взаємодії та руху. Отже, всі види прогнозування можна розглядати як додаток до методів аналізу об'єктивних процесів і дослідження тенденцій їхнього розвитку. Прогноз складають з метою визначення напрямів і тенденцій

розвитку будь-якого процесу, ймовірних строків появи тих чи тих подій, обсягів необхідних робіт. При цьому строки, обсяги, числові характеристики тощо у прогнозі мають імовірнісний характер та обов'язково передбачають можливість внесення коректив. Коригування забезпечує безперервний процес прогнозування, а внесені зміни дають можливість опрацьовувати різні варіанти прогнозів.

Як зазначалося вище, податкове прогнозування передувє податковому плануванню, яке є частиною бюджетного планування, останнє в свою чергу являє собою складову фінансового планування. У бюджетному кодексі визначення жодного з цих термінів прямо не дається, що свідчить про недосконалість бюджетного законодавства. Найбільш повним визначенням бюджетного планування ми вважаємо визначення, наведене Огнем Ц.Г. [17, с.248]: бюджетне планування як підсистема фінансового планування спрямоване на науково обґрунтоване передбачення організації та здійснення руху потоків фінансових ресурсів, визначення відповідних показників розвитку бюджетної політики на відповідний плановий бюджетний рік, а також на середньострокову та довгострокову перспективу з метою забезпечення виконання державних зобов'язань. Важливо зазначити, що основним завданням бюджетного планування є забезпечення взаємозв'язку і узгодженості між видатками і доходами бюджету у процесі його реалізації, проте на практиці воно практично не виконується. Податкове планування у науковій та економічній літературі розглядається в двох аспектах, залежно від суб'єкта планування, а саме: корпоративне податкове планування, метою якого є оптимізація податкових платежів, максимізація прибутків за рахунок мінімізації податків [2, с.37; 8, с.328; 10, с.18], бюджетно-податкове планування, метою якого є забезпечення потреб бюджету, серед яких найбільш точно визначення наведено у Рєви Т.М. [21, с.16-23] та Скворцова М.М. [23, с.88]: планування податків – це вид діяльності, тісно пов'язаний з бюджетним менеджментом, який передбачає визначення сум податків та обов'язкових платежів, які мають бути сплачені до бюджетів різного рівня. Для

вирішення проблеми планування доходів бюджету увагу слід зосереджувати саме на цьому підході до планування податків.

Підготовка прогнозу бюджетних доходів передбачає облік встановленої законом бази по кожному податку, ставок оподаткування, а також податкових пільг¹. Прогнозування бюджетних показників має ґрунтуватися на узагальнюючих агрегованих показниках економічного і соціального розвитку [4, с. 80]. Середньострокове бюджетне планування дає змогу підвищити керованість бюджетного процесу, що позитивно вплине на якість розробки і реалізації бюджетної політики. Перспективне бюджетне планування є важливим елементом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки визначає цілі та пріоритети економічного та соціального розвитку на середньострокову перспективу. Проведення цілеспрямованої фінансово-бюджетної політики в Україні вимагає запровадження стратегічного бюджетного планування. Отже, встановлення довго- і середньострокових цілей та завдань фінансово-бюджетної політики, кількісних та якісних критеріїв їх виконання та на цій підставі визначення обсягів бюджетних ресурсів на перспективу є необхідною умовою підвищення якості процесу бюджетного планування та посилення впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави.

ВИСНОВКИ

Таким чином, прогноз – це науково обґрунтоване, ймовірнісне судження про можливий стан об'єкта у майбутньому, про альтернативні шляхи та терміни його здійснення. Процес розроблення прогнозів називають прогнозуванням. Прогнозування – процес формування прогнозу про розвиток об'єкта на підставі вивчення тенденцій його розвитку [4, с.335].

Як планування, так і прогнозування податкових доходів бюджету передбачають дослідження податкових надходжень як цілісної, складної і організованої сукупності та мають оцінюватися не лише у кількісних, а й якісних показниках. У науковій літературі

існує велика кількість визначень дефініції «прогнозування», проте їх можна об'єднати у три групи, в яких обидва поняття розглядаються як: 1. науково обґрунтоване, ймовірнісне судження про можливий стан об'єкта у майбутньому; 2. інструмент управління, засіб організації (підсистема планування); 3. форма діяльності, змістом якої є розроблення і реалізація прогнозів.

Отже, прогнозування податкових надходжень як складову податкового менеджменту доцільно розглядати у трьох аспектах: теоретичному, суть якого полягає в тому, що на основі прогнозних розрахунків здійснюють аналіз реальних фактів та причинно-наслідкових зв'язків, оцінюють та описують можливі і бажані перспективи розвитку системи доходів бюджету; прикладному – як процес формування і складання прогнозів на підставі вивчення тенденцій розвитку об'єкта та безпосередньо управлінському, під час якого формують тактичні та стратегічні рекомендації щодо державного регулювання доходів бюджету та факторів, що на них впливають.

Таким чином, прогнозування податкових надходжень являє собою складну систему наукових досліджень, висновки з яких плавно переходять з одного в друге. Для успішного функціонування цієї системи необхідно визначити функції прогнозування, дотримуватись деяких принципів і використовувати визначені методи. На підставі складеного прогнозу бюджету визначають проблеми, які можуть виникнути в середньостроковій перспективі, та розробляють пропозиції щодо розв'язання цих проблем; на цій підставі розробляють заходи щодо коригування боргової політики, політики у сфері бюджетних доходів та видатків на трирічний період. Необхідним кроком є також визначення прогнозних показників видатків державного бюджету у розрізі головних розпорядників бюджетних коштів. До головних розпорядників коштів державного бюджету прогнозні показники належить доводити у формі граничних обсягів видатків та форм бюджетних запитів на трирічний період.

¹ Матеріали курсу по макроекономічній і фінансовій політиці в державах с переходної економікою «Фінансове планування: прогнозування економічних счетів» Інститут МВФ

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус В. Т. Аналіз податкових надходжень: проблеми методології: монографія / Білоус В. Т., Ніколаєв В. П., Чугаєв А. О. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2003. – 232 с.
2. Василькова Т. В. Удосконалення планування податкових платежів / Т. В. Василькова // Фінанси України. – 2003. – №6. – С. 36-39.
3. Глушченко В. В. Прогнозирование / В.В.Глушченко. – 4-е изд. – М.: Вузовская книга, 2005. – 208 с.
4. Державна фінансова політика та прогнозування доходів бюджету України / [М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, Т. І. Єфименко та ін.]. – К.: НДФІ, 2004. – 712 с.
5. Державне регулювання економіки: навч. посібн. / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 316 с.
6. Економічна енциклопедія: у 3 т. / [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред) та ін.]. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – Т.1 – 864 с.
7. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування: навч. посібн. / Єріна А. М. – К.: КНЕУ, 2001. – 170 с.
8. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 4-те вид., випр. та доп. – К.: Т-во «Знання», КОО; Л.: Вид-во Львів. банк. ін-ту НБУ, 2002. – 566 с.
9. Ісаншина Г.Ю. Податковий менеджмент: навч. посібник / Г.Ю. Ісаншина. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – с. 7
10. Іщук О. Р. Економетричне прогнозування процесу надходження податків та зборів до бюджету / О. Р. Іщук, Т. М. Кацюбка; за ред. проф. І. С. Ткаченка. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 96 с.
11. Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. Податковий менеджмент: навчальний посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – с. 55
12. Максишко Н. К. Анализ и прогнозирование эволюции экономических систем: монографія / Н. К. Максишко, В. А. Перепелица. – З.: Полиграф, 2006. – 236 с.
13. Матвійчик А.В. Прогнозування надходжень ПДВ. \ Фінанси України, №3.-2008р.
14. Миронова О.А. Налоговое администрирование: ученик для студентов, обучающихся по специальности «налоги и налогообложение» / О.А. Миронова. – М.: изд-во «Омега-Л», 2008. – с. 43-52
15. Наказ Міністерства фінансів України «Про бюджетну класифікацію та її запровадження» № 604 від 27.12.2001 (із змінами від 16.06.2006 №567). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
16. Налоговый кодекс Российской Федерации. – Ч.1 от 31.07.98 г. - №146-ФЗ; Ч. II от 05.08.00 г. – №117-ФЗ. – министерство российской Федерации по налогам и сборам. – <http://www.garweb.ru>
17. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: монографія / Огонь Ц. Г. – К.: КНТЕУ, 2003. – 580 с.
18. Полозенко Д. В. Планово-індикативне й бюджетне планування в умовах ринку / Д. В. Полозенко // фінанси України. – 2008. – №7. – С. 72-77.
19. Присенко Г. В. Прогнозування соціально-економічних процесів: навч. посіб. / Г. В. Присенко, Є. І. Равікович. – К.: КНЕУ, 2005. – 378 с.
20. Прогнозування податкових надходжень в перехідній економіці: проблеми методології і організації: Монографія / [Бочарніков В. П., Захаров К. В., Лаба М. С. та ін.]; під ред. В. П. Ніколаєва. – К.: «МП Леся», 2006. – 320 с.
21. Рева Т. М. Податковий менеджмент: навч. посіб. / Рева Т. М. – 2-е вид. перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 301 с.
22. Сиволапенко Н. П. Фінансове прогнозування в Microsoft Excel / Н. П. Сиволапенко // Фінанси, облік і аудит: наук. зб. – К.: КНЕУ, 2005. – Вип. 6. – С. 146-152
23. Скворцов Н. Н. Налоговый менеджмент: стратегия и тактика: в 10 кн. / Н. Н. Скворцов; [под ред. В.П. Давыдовой]. – К.: Вища школа, 2002. – Кн. 1: От стагнации к стабилизации: практ. рук. – 2002. – 222 с.
24. Четыркин Е.М. Статистические методы прогнозирования. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Изд. «Статистика», 1977. – с. 5
25. Я.Б. Олійник, С.П. Запотоцький та ін. Регіональна економіка. – с.421-431
26. Healey, Denis. The Time of My Life (London: Michael Joseph, 1989).